

Само неколико дана након што је Насеру Орићу у Хашком трибуналу изречена контроверзна првостепена пресуда, и то „само“ за злочине над српским затвореницима у полицијској станици у Сребреници, отпочела је у БиХ широка истрага против укупно 49 Бошњака из Сребренице због сумње да су учествовали у злочинима над Србима на подручју Сребренице, Братунца, Зворника, Склана, Власенице и Милића.

“Окружно тужилаштво у Бијељини затражило је од Тужилаштва БиХ да се у 13 предмета против 49 лица да оцена да бисмо могли да наставимо рад по тим предметима који су у нашој надлежности: реч је о подручјима Сребренице, Братунца и Зворника. Добили смо брзо одговор и они су нас обавестили да су два предмета са више осумњичених лица оцењена као врло осетљива и да ће они то узети у рад. Једанаест преосталих предмета враћено је нашем тужилаштву и по свим тим предметима већ су дате наредбе и у најскорије време очекујемо да ће се почети узимати изјаве од осумњичених. Очекујем да ће прве оптужнице бити подигнуте до краја године“, каже за „НР“ главни окружни тужилац у Бијељини Новак Ковачевић. Он, међутим, не жели уопште да говори о именима осумњичених док оптужнице против њих не буду потврђене.

Хашка „заштита“ за Орића

Но, како незванично сазнаје „НР“, најистакнутије име међу осумњиченима јесте Насер Орић, ратни командант муслиманских снага у Сребреници. Поред Орића, најпознатији међу осумњиченима су Хакија Мехољић, ратни начелник полицијске станице у Сребреници, познат као кандидат СДП БиХ за председника/потпредседника РС на последњим изборима, Зулфо Турсуновић и Сафет Омеровић звани Миш, двојица међу најпоузданијим Орићевим ратним сарадницима, Ибран Мустафић, ратни шеф сребреничке СДА, а данас председник УО „Удружења мајки Сребренице и Подриња“ итд.

Звучало парадоксално или не, најмање бриге за оптужницу има Насер Орић. Наиме, начин на који је вођена истрага и подигнута оптужница, те начин на који је изречена

првостепена пресуда Орићу у Хашком трибуналу сузила је једним делом маневарски простор за подизање нове оптужнице против њега у БиХ. Подсећања ради, хашком пресудом Орић је проглашен одговорним „само“ за убиства шесторице Срба у полицијској станици у Сребреници и - ништа више. Тужιοци у БиХ сада више немају никаквих могућности да подигну нову оптужницу против Орића када је реч о оптужбама за убиства и сурово поступање према затвореницима у полицијској станици у Сребреници и о оптужбама за безобзирно разарање градова, села и насеља које није оправдано војном нуждом, од којих је Орић ослобођен. Међутим, начин на који је састављена хашка оптужница против Орића оставља, ипак, могућности домаћим тужιοцима да Орић буде оптужен за убиства српских цивила и ратних заробљеника у селима које су Орићеве снаге нападале и спалиле, с обзиром на то да се та убиства уопште нису помињала у хашкој оптужници. Баш због тога ће се, с друге стране, тужιοци у БиХ сасвим сигурно суочити са тврдњама Орићеве одбране која ће истицати „како тужιοци у БиХ могу наћи основ за оптужбе против Орића за убиства у разореним српским селима, кад то нису нашли стручни тужιοци Тужилаштва у Хагу“.

Но, исто тако, ако не и више, упутно је поставити и обрнуто питање: зашто би тужιοци у БиХ били мање стручни од „стручњака“ Хашког тужилаштва? Тим пре што хашки „стручњаци“ нису видели Орићеву одговорност баш ни за једно једино убиство почињено у нападима његових снага на српска села 1992. и 1993. године а није познато ни да је Орић тражио кажњавање било кога из себи потчињених јединица за убиства у разореним селима? Орићева одбрана ће се, дакако, уздати и у ослобађајућу пресуду за безобзирно разарање српских села и насеља, па ће, сасвим сигурно, запитати: кад хашке судије нису нашле да је он одговоран „бар“ за безобзирно разарање Жежестике, Брађевине, Ратковића и Доњих Ратковића, како ће се онда домаће судије осмелити да Орића прогласе одговорним за почињена убиства у тим и другим селима? Али, и са тим питањем опет се неминовно враћамо на „стручност“ и хашких тужилаца и судија који су „установили“ да Орић није одговоран чак ни зато што није казнио злочинце у сопственим редовима. Потребно је, дакле, поставити обрнуто питање: зашто бисмо априори, без икаквог испитивања, прихватили оцену Претресног већа председавајућег Кармела Ађуса да Орић „није имао ефективну одговорност“ у нападима на српска села у којима је, што су Ађус и другови прихватили, де фацто учествовао и то као надређени свим војним формацијама у Сребреници?

У прилог потребе преиспитивања „стручности“ доскорашњег рада хашких тужилаца и судија и домаћих истражитеља говоре три битне чињенице које само делом ослобађају сваког од њих од одговорности. Чињеница која не ослобађа тим Карле дел Понте од сумње да су имали часне намере да подигну „јаку“ оптужницу против Орића јесте то што је истражни тим Хашког тужилаштва, који се бавио Орићевом одговорношћу за злочине над Србима, расформиран без икаквог објашњења чим је обелодањена хашка оптужница против Орића (11.4.2003), а он убрзо затим пребачен у Хаг. То је за „НР“ открио бивши службеник Секретаријата Владе РС за сарадњу с Хашким трибуналом.

“Шефица тог тима јавила ми се дан пошто је обелодањена оптужница и рекла да је њен тим расформиран и да за то нису добили никакво објашњење“, тврди овај извор. Уследиле су затим две измене оптужнице, али у истражном тиму више није било оних људи који су сакупљали доказе за првобитну оптужницу.

Друга битна чињеница односи се на дугогодишњу незаинтересованост власти РС за достављање доказа за злочине над Србима на подручју регије Бирач. Наиме, тек 2002. године у Хаг је послата комплетна документација о тим злочинима, обрађена по правилима Трибунала, односно у време када се већ увелико знало да се све истраге у Хагу завршавају до краја 2004. године. Тако су власти РС у доброј мери кумовале ономе што смо видели на суђењу Орићу у Хагу. Тачније, све дотадашње власти РС, због незаинтересованости, а Хашко тужилаштво, и због мањка интересовања и због скорог приближавања рока за завршетак свих истрага - поделили су одговорност за лоше постављену оптужницу против Насера Орића и, што је још горе, за непажљив одабир и не баш брижљиву припрему сведока Тужилаштва за суђење. И трећа битна чињеница, ако не и пресудна, јесу необјашњиве предрасуде хашких судија и тужилаца: судије су индиректно признали, а највероватније су то интимно мислили и у Тужилаштву, да на њихову одлуку добрим делом утичу „трогодишња српска опсада Сребренице“ и накнадни српски злочини над Бошњацима у Сребреници јула 1995. године. Тако смо, дакле, добили што смо добили.

Нови-стари докази

Нова нада да ће злочини над Србима бити заслужено кажњени појавила се на самом почетку ове године када је МУП РС коначно доставио Тужилаштву БиХ целовит извештај о тим злочинима. На основу тог извештаја покренуте су истраге у Окружном тужилаштву у Бијељини и у Тужилаштву БиХ, али и те истраге поново се сусрећу са опструкцијама у Хагу. Није, наиме, јасно зашто ни у Сарајево, ни у Бијељини до сада није стигло све оно што су, независно од органа РС, сакупили истражитељи Хашког трибунала. Према последњим незваничним информацијама „НР“ из Тужилаштва БиХ, из Хага је недавно обећано да ће у Сарајево послати сав материјал који су скупили хашки истражитељи током истраге против Орића, али још није познато када ће тај материјал бити доступан и Тужилаштву БиХ и бијељинском Окружном тужилаштву. “Ускоро” - гласи једини одговор који смо добили у Тужилаштву БиХ. У том материјалу има, рецимо, и изјава из испитивања Орићевих ратних сабораца током истраге, што, наравно, само може бити од користи бијељинском Окружном тужилаштву када почне да саслушава и осумњичене и њихове саборце. А само из тих редова, како незванично сазнајемо, требало би да буде саслушано негде око две стотине особа.

До хашке пресуде Орићу, у тамошњој судници смо имали прилику да чујемо мањи део сведочења српских страдалника и видимо само део изведених доказа из похода

јединица потчињених Орићу по српским селима. Углавном су представљени они делови доказног материјала који су се највише повезивали са самим Орићем, док су се ретко или се никако нису помињали докази који у везу са злочинима над Србима доводе неколико познатих локалних вођа који су били потчињени Орићу, попут Зулфе Турсуновића, Хакије Мехољића, Сафета Омеровића Миша, Ибрана Мустафића и осталих.

Према извештају МУП-а РС, у који је „НР“ имао увид, Насер Орић појавио се већ у првом нападу који су муслиманске снаге организовале на подручју Братунца и Сребренице. На Ђурђевдан 1992. године око 17.30 Орић се најпре мегафоном обратио мештанима села Гниона (МЗ Гостиљ) док су обележавали сеоску славу, позивајући их да предају наоружање и претећи да ће их у супротном све побити. Како мештани готово и нису имали оружја, а страхујући од много боље наоружаних Орићевих сабораца, одлучили су се на бег у правцу села Гостиљ и Залазје. Шездесетпетогодишњи старац Радојко Милошевић, инвалид оштећеног вида, одлучио је да поверује позиву Орићевих „бранилаца“, али је убијен и запаљен у својој кући. Педесетшестогодишњи цивил Лазар Симић убијен је ударцима ножа у груди док се кретао путем Гниона-Гостиљ.

Паралелно с тим нападом, део Орићевих јединица напао је и део села Бљечева у којем су били концентрисани малобројни Срби. Опет су жртве били они који нису успели да побегну од нападача: старица Косана Зекић заклана је у својој кући, а тешко је рањен њен син Милан, који ће од тешких рана преминути два месеца касније. У Бљечеви је још убијен и 75-годишњи старац Гојко Јовановић. Биле су то прве цивилне жртве Орићевих јединица. Већ следећег дана припадници муслиманских снага ТО Сребреница у месту Зелени Јадар код Осмача из заседе су побили петоро цивила који су пошли да се склоне из Сребренице. Миливоје Илић из Брежана и Данило Петровић из Калиманића буквално су изрешетани рафалима у камиону којим су кренули ка Скеланима, заједно са својим суграђанином Стојаном Илићем, који је имао „срећу“ да буде рањен у том нападу. Он је био сведок и суровог препада који је уследио само који минут касније: исти „непознати“ нападачи отворили су рафалну паљбу и на жути „голф“ у којем су, такође, биле ненаоружане избеглице из Сребренице: Милојка Митровић, Симо Танасијевић и његов сестрић Зоран Вукосављевић. Сви су на лицу места убијени.

Наредног дана по подне из заседе је убијен и угледни сребренички судија Горан Зекић, посланик у Скупштини БиХ. Убили су га док се кретао аутом на путу Сребреница-Сасе у месту Видиковац „непознати“ припадници ТО Сребреница. Био је то знак за убрзано исељавање преосталих Срба из Сребренице и знак да су јединице Насера Орића чврсто контролисале сам град Сребреницу и нека од околних места. У самом граду остало је само 21 лице српске националности, али и од њих је осморо наредних дана и месеци „мистериозно“ нестало. Први међу њима је Мирко Марковић (46) који је ухваћен

половином маја у свом стану у Улици маршала Тита, по наређењу Насера Орића, након чега је предат Орићевом пратиоцу Сафету Омеровићу Мишу. Према наводима из извештаја МУП-а РС, Омеровић је неколико дана касније водио Марковића у правцу села Јошаве, иживљавајући се ножем по његовом телу, да би му у селу Гниона, готово прекланом, наложио ватру на телу, након чега је Марковић преминуо. Документ који потврђује те наводе потиче из ТО Сребреница и носи потпис помоћника команданта за безбедност капетана Сидика Адемовића (данас запослен у МУП-у ФБиХ). Иако је била ангажована као медицинска сестра у ТО Сребреница, у мају 1992. одједном је „нестала“ и Рада Милановић (55), а њено тело до данас није пронађено. До данас нису пронађена ни тела Анђелије Стјепановић (74) и њеног сина Михајла (50), који су у јулу 1992. године одведени из свог стана у ул. Сребреничког одреда 3. у Поточаре и тамо убијени. За тај злочин директно се сумњиче Смајо Манџи - Манџо и још једна особа.

Следеће, 1993. године 10. маја у свом стану у Сребреници Загорка Зекић (58) и њен син Слободан (42) преминули су само неколико сати након што је у њихов стан упао припадник ТО Сребреница Емир Халиловић и тешко их претукао ударцима пиштоља у главу: најпре Слободана, а затим и Загорку. Исте вечери, стотинак метара даље, у свом стану убијена је и Велинка Димитровска (52), док је њен супруг Крсто (57) изведен и убијен мало даље, на локацији званој „Рудник“. Крсто и Велинка сахрањени су на градском гробљу у Сребреници, а њихови посмртни остаци ексхумирани су и идентификовани тек прошле године. Документ који потврђује начин на који су убијени Крсто и Велинка представља, заправо, један акт СЈБ Сребреница од 27.10.1993. који носи потпис шефа полиције Хакије Мехољића.

Било је то време када је Мехољић већ увећало господарио локалним полицијским снагама и затворима а Насер Орић био неприкосновени ауторитет и за полицијске и за војне снаге на ширем подручју Сребренице, тада већ заштићене зоне УН у којој је тешко живео велики број бошњачких избеглица из Подриња. Било је то, истовремено, и подручје одакле је „Насерова војска“ без већих сметњи већ предузела на десетине мањих и већих војних акција у којима није било тако необично то што су српска села опљачкана, већ оно што се с пљачком не да ни поредити, али што готово није нашло места у Хагу: та села су етнички чишћена, локално становништво немилосрдно убијано где год се без заштите затекло, а заробљеници узимани живи само у ретким приликама када би Орић и његови команданти процењивали да су им неопходни ради размене.

То је за хашке тужиоце и судије представљало готово искључиво „колатералну штету“ у Орићевој „потрази за храном“. Тако су то, изгледа, схватили у Хагу...

У извештају МУП-а РС са почетка ове године детаљно су, међутим, документовани злочини над укупно 636 жртве српске националности, убијене од маја 1992. до половине 1993. године на подручју Бирча. Реч је готово у целости о цивилима и заробљеницима који су се, као припадници сеоских стража, предавали војним снагама ТО Сребреница. Међу жртвама је 101 жена, 15 деце и 97 старих, изнемоглих и болесних особа. У великом броју случајева, ти људи страдали су на најужасније начине. Постоје и очевици који су из најнепосредније близине посматрали злочине и злочинце, а постоје и документи ТО Сребреница који сведоче о „протеривању агресора“.

Убијање немоћних и незаштићених

Село Виогор, настањено већинским српским становништвом напали су 15. маја 1992. припадници ТО Сућеска, ТО Сребреница и ТО Поточари под командом Насера Орића и Зулфе Турсуновића. Том приликом село је запаљено и уништено, а имовина опљачкана. Све то посматрали су становници суседног села Чумавићи, које су у изолацији држали Ибран Мустафић и још неколико локалних војних група. Након напада на Виогор убијени су Стоја Васић (65) и Драго Јовановић (64). Стоја је, према сведочењу њеног сина Слободана, била непокретна и није могла да бежи из села, те је остала у својој кући где је убијена и запаљена. Ни Драго Јовановић због болести није успео да побегне из села и према казивању сведока Миладина Ристановића, остао је код своје куће где је, највероватније, и убијен, а његови посмртни остаци нису још пронађени. Још није пронађено ни тело Обрада Васића (38) који је нестао за време напада ТО Сребреница на село Бојна код Сребренице. То село такође је уништено почетком маја, а становништво прогнано. Неколико дана раније, 9. маја у селу Сјемово убијен је и непокретни Милош Зекић (73) и запаљен у својој кући, а село је спаљено и порушено.

И село Осредак, насељено искључиво Србима запаљено је петнаестог маја. Становници тог села дан раније су прогнани, једино је остао Секула Ристановић (87), инвалид, непокретан. Приликом упада припадника ТО Сребреница у село, старац је пронађен а потом убијен и запаљен у својој кући. Има озбиљних назнака да је о свему био упознат Насер Орић. Према сведочењу Секулиног сина Миладина, он је пре уласка јединица ТО Сребреница и ТО Сућеска у Осредак обилазио више пута оца, док се налазио у изолацији у селу Чумавић. “Селим Ахметовић из Борковића рекао ми је да ће након паљења села Сјемово, Баре, Росуље и Ровићи, припадници исте ТО 15. маја запалити и Осредак. Од Селима сам тражио да каже Насеру Орићу да не пале село јер ми је у кући остао непокретни отац. Наредног дана, на мој захтев пет војника ТО Сребреница одвело ме до куће, али сам затекао кућу запаљену. Посмртне остатке оца пронашао сам тек касније, јер су ме одмах вратили у изолацију у Чумавић“, сведочио је Миладин Ристановић.

У првој половини маја јединице ТО Сребреница које су предводили Хакија Мехољић и Неџад Бектић, командант бригаде „3. мај“ Крагљивоца (и члан штаба свих оружаних снага у Сребреници), напали су српско село Међе. И то село је спаљено, а у селу је убијено седморо цивила, међу њима Војислав Ђурић (73) и његов син Новак (47), глувонема и ментално ретардирана особа, док је у засеоку Карно убијена Петрија Андрић (51). Према сведочанствима преживелих рањених мештана, након упада Мехољићевих и Бектићевих јединица у тај заселак, заробљени су Милојко Гагић (52) и Радивоје Суботић, да би потом били мучени и напослетку убијени. Из села је у заточеништво у Сребреницу одведено десетак мештана: преживели су сведочили да су сви мучени, а да су неки убијени. Мехољићеви и Бектићеви војници неколико дана касније запалили су и Радошевиће, а том приликом у свој кући убијен је и запаљен старац Алекса Перић. Нешто раније и војници Орићеве и Турсуновићеве јединице поново су се „прославили“: сачекали су да се део прогнаних мештана Ораховице врати у село, а затим их напали и село коначно спалили.

Почетак највећих Орићевих „успеха“

Били су то први „успеси“ Орићевих, Турсуновићевих, Мехољићевих и Бектићевих јединица. У јуну напади муслиманских снага из Сребренице постали су знатно обимнији, а цивилних жртава било је све више. Село Опарци спаљено је 1. јуна а у селу је убијено три члана породице Петровић: Дикосава (53), Живојин (73) и Милорад (61). Из села су у Сребреницу одведена два брата Ратко (50) и Угљеша Илић (53) и њихов близак рођак Драгић Илић (53). Према сведочанству једног од мештана и према неким од докумената ТО Сребреница, Илићи су предати у штаб Насера Орића, одакле им се губи сваки траг. Према истом сведочанству, једно од лица која су убила Живојина Петровића у Опарцима већ годинама живи у САД. Реч је о Ибри Јакубовићу, чије се име директно доводи у везу са још неколико почињених зверских убистава у српским селима. Такође, из документа који је потписао командант Фахрудин Алић и у којем је описан ратни пут муслиманске чете из Брезовице у Опарцима су „убијена два четника, тројица су заробљена, одведена жива у Сребреницу и предата у команду“. Овде, наравно, није приказано убиство жене Дикосаве Петровић, јер се то не сматра војним успехом за похвалу. И напослетку, у једном документу 8. оперативне групе Сребреница од 7.3.1994. потврђује се да је тадашњи штаб ТО Сребреница евидентирао напад на село Опарци, 1.6.1992. У том документу дословно се констатује да је „агресор успјешно протјеран са локације Опарци“.

Неколико дана касније, 12 припадника ТО Сребреница из Осмача упало је у село Црквине и након краћег физичког малтретирања пуцали су у Десанку Павловић (59) и

њеног супруга Борислава. Десанка је убијена на лицу места, док је Борислав, иако тешко рањен, успео да преживи. Спасло га је само то што су нападачи мислили да је и он мртав. Након тога сви преостали становници Црквина у страху су побегли у суседно село Ратковићи које ће бити нападнуто 21. јуна. Пре тога, куће у Црквинама су спаљене.

Пре напада на Ратковиће Насер Орић и Зулфо Турсуновић одлучили су се за напад на готово небрањено Рупово село код Милића, са засеоцима Жугићи, Глигори и Милинковићи. Наравно, све што су нападачи стигли попалили су, а у нападу су убили петоро цивила, двоје ранили, док су три мушкарца заробљена и одведена у непознатом правцу, међу њима и 67-годишњи старац Комљен Жугић. Њихова тела до данас нису пронађена и сматра се да су убијени. Према изјавама сведока Ковиљка Жугић (50) је заклана, док су брачни пар Војислав (54) и Мирјана (53) убијени и запаљени у својој кући.

А онда су уследили највећи напади Орићевих снага, у којем су почињени до тада највећи и најстрашнији злочини. Из више праваца око три часа изјутра нападнути су истовремено Ратковићи са оближњим засеоцима Дучићима и Полимцима, као и Брађевине, Магудовићи и Калудра. У тим нападима у свега неколико сати села су разорена а 24 становника убијено је на лицу места. Из структуре убијених лица, међу којима је и шест жена - старица, видљиво је да су припадници ТО Сребреница убијали све редом, без обзира на године и пол. Непокретна старица Десанка Станојевић (70) убијена је у својој кући и запаљена. У својим кућама су, такође, убијене Борка Милановић (74), Винка Максимовић (65), Радослава Ђурић (63), Новка Павловић (59), али и старци Милован Павловић (73), Обрен Богичевић (61), Видоје Ранкић (62) и Радомир Максимовић (66).

Убијен је и инвалид Новица Станојевић (51), док је Стојан Стевановић (53) масакриран након клања, тако што су му чак одсекли полни орган и ставили у уста. Постоји очевидац тог масакра који је из непосредне близине посматрао и препознао злочинце, али „НР“ неће открити његов идентитет, јер је та особа на путу да уђе у програм заштите сведока. У том изузетно потресном сведочењу, у које је „НР“ имао увид, до најситнијих детаља је, рецимо, описан начин на који је заклан Стојан Стевановић; описано је Стојаново запомагање и молбе злочинцима да га поштеде и њихово ликовање над тим човеком. То сведочење нашло се и у Хашком трибуналу, али практично није узето у обзир у оптужници против Насера Орића. Слична судбина задесила је и сведочење Милутина Стевановића из Брађевине који је био очевидац убиства паљењем на ватри већ рањеног Љубише Гајића из Магудовића.

У тим нападима, према сведочењима преживелих, учествовале су јединице ТО Сребреница којима су, сем Неџада Бектића, командовали и Џевад Малкић Учо, командир чете „Познановићи“, као и заменик командира те чете Абдурахман Малкић Кико, данас начелник општине Сребреница. Њихова имена, заједно са именима још неких припадника чете „Познановићи“, чете „Осмаче“, чете „Стари Град“ и батаљона „Осат“, налазе се на списку 49 осумњичених особа за злочине над српским становништвом, против којих се води истрага у Окружном тужилаштву у Бијељини и у Тужилаштву БиХ у Сарајеву.

Након масакра над становницима села Ратковићи, седам дана касније, на Видовдан 1992. године, муслиманске војне снаге из Сребренице напале су српско село Лозницу. Војници Насера Орића претходно су већ два пута залазили у то село. Петог јуна из села Пирићи упали су у кућу Срећка Миловановића и на лицу места, убодима ножем у пределу груди, убили су Срећка и његову супругу Јовану, а петнаест дана касније претукли су старце Петка и Милеву Миладиновић у њиховој кући. Будући да ти „инциденти“ нису мештане натерали у избеглиштво, на Видовдан су припадници ТО Сребреница извршили широк напад на Лозницу и том приликом убили осморо цивила, међу којима и две жене, малолетну Верицу Филиповић (17) и педесетогодишњу Јелену Стојановић. Међу жртвама је био и немоћни старац Радован Лукић (70).

Велике „ослободилачке“ акције

Након поменутог напада уследили су нови напади у којима су „ослободиоци“ из ТО Сребреница без милости наставили са убијањем локалног становништва у „ослобођеним“ селима. Два дана након Лознице, разорени су Брежани, а јединице Зулфе Турсуновића, Неџада Бектића, Хакије Мехољића, Сафета Омеровића Миша, Ахме Тихића, Мирсада Дудића и осталих локалних командира убили су у том селу 21 особу. Међу жртвама биле су и непокретна старица Достана Лазић (73) те њена слепа кћерка Кристина (57). Обе жене убијене су и запаљене у својој кући. Нагорели посмртни остаци те две недужне жене нађени су тек ове године. У истом нападу убијени су и старци Станко Милошевић (82), Радован Петровић (79) и Миливоје Митровић (62), али и готово цела породица Ранкић: отац Милисав (45) и његова два сина Драгослав (18) и Мирослав (20).

Петог јула, рано ујутро својим командантима у нападу на следећу мету - село Крњићи код Сребренице, придружио се и Насер Орић лично. Сведоци наводе да је Орић командовао нападом у којем је убијено 18 становника, а село спаљено. Има озбиљних назнака да је постојала злочиначка намера извршилаца и у нападу на Крњиће. Убијен је

непокретни старац Васо Парача (80), Илија Симић (81), старица Сока Вујић (70), али и Небојша Милошевић (17), као и свештеник у Крњићима Слободан Лазаревић (28) и то у тренутку када је обављао верски обред сахране. Миросава Јовановић (53) убијена је док је хранила стоку у штали након што је претходно силована, а Миља Мичић (65) је убијена с леђа док је бегом покушала да се спаси.

Након тих злочина, истог дана у поподневним часовима снаге ТО Сребреница из Поточара, Чизмића и Бљечеве под командом Насера Орића напале су село Загони код Братунца. У том нападу убијено је 15 мештана а тела неких су масакрирана. Дечак Александар Милошевић је заробљен и одведен у логор у Сребреницу да би након 12 дана тортуре био размењен. Његова мајка Рада (24) убијена је а на њеном телу пронађени су трагови тортуре док је Александрова бака Љубица (50) тешко рањена и након неколико дана преминула је од последица рањавања. Тела још неких жртава једва су се могла препознати: Милеве Димитрић (78), Драгољуба Гвозденовића (48), Милоша Јовановића, Душанке Пауновић (48) и Миодрага Маловића (49). У нападу су убијени и деветнаестогодишња девојка Рада Гвозденовић и њен рођак Рајко Гвозденовић (65). То није било све јер су Орићеви „ослободиоци“ само седам дана касније поновили исти "подвиг" у Загонима. Овога пута убијено је петоро мушких чланова породице Милошевић и Миодраг Јовановић. И њихова тела потпуно су унакажена и измасакрирана, тако да су се након проналаска једва могла препознати.

Кржави поход злочинаца наставио се затим у Залазју на Петровдан. Део тог села већ је био спаљен у два напада Орићевих снага током јуна, а том приликом седморо људи је убијено, међу њима и старија жена Достана Цвијетиновић, док је старац Благоје Срећковић (64) заклан у својој кући. У новом нападу 12. јула убијено је још 37 мештана Залазја а село је запаљено. Преживели сведоци и очевици напада потврдили су у својим изјавама да су чули када је Насер Орић својим потчињеним командирима и војницима, док су били постројени у селу након изведене акције, издао наређење да се село запали. Претходно је побијено по више мушких чланова у неколико породица, док се мушкарцима који су заробљени у Залазју тог дана, касније у Сребреници изгубио сваки траг. На основу сведочења рођака одведених заробљеника у полицијску станицу у Сребреници живи су одведени мештани Слободан Илић, Драгомир Вујадиновић, Петко и Бранко Симић, Миладин Тубић, Иван Цвјетиновић, Момчило Ракић, Милисав Илић и Марко Јеремић.

Према изјави Милојке Вујадиновић, њен муж Драгомир јој се након неколико дана од заробљавања јавио телефоном. Милојка се налазила у избеглиштву са децом у месту Кленак у Србији. Неколико рођака осталих заробљених мушкараца сведочили су да су од локалних Бошњака из Сребренице сазнали да су испред зграде Полицијске станице у Сребреници виђени живи сви заробљеници из Залазја. Посебно је препознат

Слободан Илић, који је до рата радио као судија Основног суда у Сребреници. Сведоци су навели да су заробљени Срби виђени на плавом камиону, са маскирном церадом испред полицијске станице Сребреница, а поред камиона виђен је и Зулфо Турсуновић. Те наводе потврдио је и један сведок из Братунца, чије име овом приликом не откривамо јер је ријеч о особи која је затражила статус заштићеног сведока. Тај сведок је потврдио да је седморо Срба заробљених у Залазју доведено у полицијску станицу у Сребреници и да су ту провели осам дана: "Након тога Зулфо Турсуновић ту групу заробљених Срба одводи у правцу Зеленог Јадра где им се губи сваки траг", наведено је у исказу сведока. Према речима Марије Јеремић, лична карта њеног сина Марка Јеремића пронађена је у кући Насера Орића у Сребреници што јасно упућује на то да је и Орић, поред Турсуновића, или знао или лично био умешан у "мистериозни" нестанак седморице заробљених Срба у Залазју.

Бесомучно убијање

Орић је командовао и јединицама ТО Сребреница које су 20. јула нападе и разориле село Магаше код Братунца. О њиховом "храбром подухвату" упечатљиво сведочи чињеница да се међу осам особа које су нападачи убили налази шест жена међу којима је и једна седамнаестогодишња девојка. Благоја Поповић (85) и његова супруга Љепосава (74) заклани су још приликом уласка Орићевих "ослободилаца" у село. Одмах након напада, мештани цивили почели су да беже у правцу оближњег места званог Авдагина њива. Припадници ТО Сребреница на том правцу претходно су већ оборили један храст и направили заседу из које су пуцали на цивиле. Хладнокрвно је побијена готово цела породица Илић: Љиљана (17), Марјан (29), Миленија (48), Зорка (45) и Љубинка (50). Заједно с њима убијена је и старица Љубица Милановић (63). Пет дана касније у нападу на оближње небрањено село Станатовићи, Орићеви људи убили су још две старије жене: Даницу Јовановић, која је претходно избегла испред Орићевих војника из засеока Грујичићи, те Виду Стевић која је нешто раније успела да побегне из запаљених Ратковића.

Злочини "хероја", како су Орића и његове људи називали у Сарајеву након његовог тријумфалног повратка из Хага, тешко су схватљиви нормалном човеку па макар се десили и у условима ратних дејстава. Међутим, и од горег има горе, што потврђује и брутално убиство Слободана Стојановића дванаестогодишњег дечака из села Каменице код Зворника. Њега су са породицом, 27. јула протерали из села припадници ТО Церска и ТО Каменица. Међутим, дечак се, не говорећи никоме, вратио у село по свог пса, који је био завезан испред куће. Иако је Слободановом оцу Илији, који је покушао све да би пронашао свог дванаестогодишњег сина, речено да је Слободан жив и да је у Тузли, дечаково тело пронађено је годину дана касније у засеоку Бајрићи у Новом Селу код Зворника. Обдуцент др Зоран Станковић, патолог са београдске ВМА,

констатовао је у свом извештају да је дечак свирепо мучен, а потом убијен. Стомак му је био разрезан у облику крста и одсечено му је једно ухо. За тај стравичан злочин директно се сумњичи Елфета Весели звана Хосовка, родом из Урошевца на Космету, до рата настањена у Власеници. Та жена данас има 45 година и живи у Швајцарској код свог брата Мухамеда Веселија. Никада до сада нико од истражних органа у Федерацији БиХ није затражио њено испитивање у вези са масакром малог Слободана Стојановића а ни самом Насеру Орићу никада није падало на памет да казни починиоце тог злочина. Није, такође, познато ни да је ико у БиХ до сада тражио изручење Елфете Весели од швајцарских власти.

Бесомучна убијања настављена су у Жежестици у августу. Осмог августа тачно у подне Насер Орић и Зулфо Турсуновић започели су напад на то село и околне засеке Кијевиће, Ђермане и Јечмишта. У том нападу запаљена је већина кућа, те убијено деветоро мештана, међу којима и жене Савка Млађеновић (62) и Савка Стјепановић (43), док су неки од мушкараца убијени на најсвирепије начине. Примера ради, Савкин старији син Драган Млађеновић (42) најпре је физички мучен, а затим је убијен тако што му је секиром разбијена лобања. Према сведочанству Драгомира Миладиновића, рањеном Драгановом брату Анђелку Млађеновићу (27) одсечена је глава, која је потом однесена Насеру Орићу. Те наводе потврдио је још један сведок који би требало да се појави у истрази под мерама заштите, као и Недељко Радић из села Подравање који је био заточен у логору у Сребреници: "Кемо Мехмедовић заједно са Сафетом Омеровићем званим Миш донео је у затвор одсечену српску главу и показивао је нама затвореницима, претећи да ћемо проћи исто као и тај убијени човек", сведочио је Радић. И када је Жежестика сасвим разорена првог дана Божића наредне 1993. године, у другом нападу Орићевих снага на то село, опет су се догодила ритуална убиства мештана: тела Невенке, Бошка и Ивана Ђукановића била су раскомадана и састављена су из делова, тело Милована Остојића пронађено је без главе, док је старац Драго Лазић, који је био болестан, одведен из куће у логор у Сребреницу где је преминуо услед нечовечног третмана. У истом нападу у Жежестици су убијене још две жене Вида Тришић и Мила Јокић, док су и у породицама Николић, Остојић и Богичевић убијена по два рођена брата.

Након првог напада на Жежестичу, 15. августа рано ујутро снаге ТО Церска напале су село Шадићи код Власенице, не поштедевши никога до кога су стигли. Од осморо људи, страдало је шесторо чланова породице Мишић: Неђо (35) пронађен је заклан, Драго (57) је убијен с леђа док је бежао, а Пеја (34) и Јованка силоване су а потом заклане. Томислав Мишић (28) убијен је тако што је ножем распорен у пределу доњег грудног коша а "ослободиоци" нису поштедели ни инвалида, ретардираног човека Гојка Вуковића (60). У следећем већем нападу ТО Церска, јединице која је посебно била препознатљива по свирепостима, у Новом Селу код Зворника, 17. септембра убијено је шесторо мештана, међу којима су две жене и два старца: Спаса (80) и Иконија (62) Илић те Лазар Илић (78) и Васо Марковић (65). У том нападу заробљена је 36-годишња

мештанка А.О. која ће у наредним седмицама проћи сав пакао логора које су држале војне и полицијске снаге ТО Сребреница.

Подравање, Факовићи и Глођанско брдо

Већ наредне седмице на мети Насера Орића и Зулфе Турсуновића било је Подравање, а помогли су им и Неџад Бектић и Хакија Мехољић. Њихови војници убили су том приликом 29 мештана не правећи никакву разлику међу мештанима ни по старости ни по полу. Тако су убијена четири члана породице Маринковић: Милош (55), његова супруга Дикосава (55) и њихова два сина Раде (31) и Милован (37). У селу су, између осталих, убијене четири жене и три старца, а девет жртава још се воде као нестала лица. Неки од мештана живи су одведени у Сребреницу где су предати команди штаба ТО Сребреница и испитивани у локалној полицијској станици а потом држани у логору иза зграде Основног суда где су физички малтретирани. Међу логорашима су били Веселин Шарац и Драгутин Кукић. Кукић ће нешто касније бити убијен у логору, док је Шарац од задобијених повреда током мучења у логору преминуо одмах након размене. И становници Подравања убијани су на свиреп и подмукао начин клањем и одсецањем глава и других делова тела, што се потврђује спољним описом повреда убијених у извештају сачињеном у ратној болници у Милићима. Чак се и из једног писма Зулфе Турсуновића, упућеног путем МКЦК за Славку Маринковић, удату Пејановић, од 27.8.1993. види и потврђује да је Турсуновић био и те како упознат са убиствима Срба у Подравању и околним местима.

Турсуновић и Орић били су наредбодавци и напада на Факовиће и околне засеоке, 5. октобра. Приликом тог напада, већи број мештана, претежно стараца, жена и деце успело је живо да се извуче из села и да се затим пребаце на другу страну реке Дрине у Србију. Орићеви и Турсуновићеви војници пуцали су по њима и гађали их минобацачким гранатама чак и док су прелазили реку. Од експлозије једне гранате рањена је старица Ковиљка Игњатовић, док је Данило Ђурић устрељен док је покушавао да преплива Дрину. У самом селу убијена су 24 мештана Факовића које су Орићеви „ослободиоци“ успели да ухвате док је неколико мештана одведено у логоре у Сребреници где су преживели мучења и батињања. Међу убијенима у Факовићима је шест жена, у доби од 38 до 70 година и пет мушкараца старијих од 65 година. Неки од тих људи заклани су а други су, након што су убијени, спаљени у својим кућама. Само у кући Новке Николић у Факовићима спаљено је осморо цивила тог дана. А у селу Магашаћи крвници нису поштедели живот ни дванаестогодишње девојчице Зорице Божић.

Следећи велики крвави пир припадници војних јединица под командом Насера Орића приредили су 6. новембра на локацији Глођанско брдо у Каменици код Зворника. Припадници ТО Сребреница и ТО Церска у нападу на линије одбране Војске РС на ширем подручју Каменице заробили су 52 припадника Војске РС. Орићеве „судије“ пресудиле су заробљеним војницима на лицу места: везали су их и мучили а потом убијали на најсвирепији начин - тупим предметима и ножевима, одсецајући делове тела. Посмртни остаци 42 масакрирана припадника ВРС пронађена су у седам масовних гробница у фебруару 1993. године а обдукцију је извршио др Зоран Станковић са београдске ВМА. Тела десет преосталих војника које су Орићеви војници заробили до данас нису пронађена.

Бјеловац, Сикирићи и Лозница

Месец дана након масакра заробљеника на Глођанском брду следећи велики систематичан напад јединице ТО Сребреница извршиле су на села Бјеловац, Сикирићи и Лозница код Братунца, насељена искључиво српским становништвом. Напад, који је предводио Насер Орић, почео је 14. децембра рано ујутро око 5.30 из правца оближњих села Пирићи и Полозник, те из правца реке Дрине. Већ током напада на Лозницу убијен је рањени мештанин Радован Вучетић (49). На његовом телу, које је касније пронађено, били су видљиви трагови паљења. Поред Радована Вучетића, убијено је још 80 мештана у Бјеловцу, Сикирићима и Лозници. Неки су страдали у борби као припадници „релативно добро наоружаних сеоских стража“ (термин који се помиње у хашкој пресуди Насеру Орићу), али највећи број у структури убијених лица представљају цивили и заробљеници које су Орићеви „ослободиоци“, према већ устаљеној пракси, након уласка у села најпре мучили, а затим убили. Ти злочини, међутим, нису уопште нашли места ни у оптужници против Орића, а о пресуди да и не говоримо. Према извештају МУП-а РС с почетка ове године, међу убијенима је 15 старица и девојака, пет стараца од 61 до 81 године, као и три дечака: Чедо Миладиновић (16), Слободан Петровић (15) и Миленко Вучетић (16), син Радована Вучетића.

Према фотодокументацији са места злочина, која је садржана у извештају МУП-а РС, у селу су након напада затечена унакажена тела стараца, жена и дечака, одсечених ушију, повађених очију, одсечених полних органа, избодених и покланих. Примера ради, Раденки Јовановић (20) одсечена је глава након што су је Орићеви војници силовали, док су рођене сестре Гордана (25) и Снежана Матић (27) силоване и заклане. Према наводима сведока који је затражио мере заштите, у тим злочинима директно је учествовала Есма Киверић, припадница ТО Сребреница: “Била је обучена у тренерку и са собом је носила аутоматску пушку. Говорила је муслиманским војницима 'немојте пљачкати куће док Србе не побијете'. Са још неколико војника, она је учествовала у клању те две девојке. Један од војника отворено се хвалио пред осталима како је

Гордану Матић 'ножом ударио у плећку да јој је пена одмах ударила на нос', наводи се у изјави овог сведока.

Напад на Кравицу

Након почињених злочина, припадници ТО Сребреница су као таоце са собом одвели Миру Филиповић, која је била рањена, њену седмогодишњу кћеркицу Ољу и петомесечну бебу Немању, као и Достану Филиповић и десетогодишњег Бранка Вучетића, који је, такође, био рањен. Сви су одведени у муслиманско село Полозник, где су у логору били пет дана а затим су пребачени у Сребреницу. Једни су затворени у сребренички затвор а други су држани у затворима по кућама локалних муслимана у Сребреници. Према њиховим сведочењима, адекватна лекарска помоћ није им пружана. Постоји и документ који потврђује да су снаге ТО Сребреница заробљавале и децу. Реч је о једној потврди Штаба ТО Сребреница под ознаком 166/92, која датира од 20.12.1992. У том документу дословце се наводи да се „у притвору налази троје дјеце“. Наведена група заробљених цивила размењена је 6. фебруара 1993. заједно са још једном групом раније заточених 17 жена са децом и неколико мушкараца који су били затворени у полицијској станици у Сребреници.

До краја 1992. године, снаге ТО Сребреница извршиле су још упада у мања српска села, попут упада у Цикотску Ријеку код Власенице, где су из заседе убили осам мушкараца који су се кретали сеоским путем у камиону.

Био је то увод у свеобухватни напад Орићевих јединица на Кравицу, Шиљковиће и поново на Жежестицу, као и на околне засеоке. Првог дана православног Божића 1993. године та места нападнута су из више праваца. У Хагу су, међутим, оценили да је једино Жежестика безобзирно разорена, а да су „у Кравици релативно добро наоружане сеоске страже босанских Срба пуцале и из артиљерије на нападаче, босанске муслимане“. Не помиње се име ни једне једине жртве убијене у том нападу, док се у извештају МУП-а РС, на основу којег се води истрага за злочине у Кравици, Жежестици и околним местима, наводи идентитет 36 мештана-цивила који су убијени у нападу Орићевих снага. Међу њима су и старице Љубица Обачкић (74), Кристина Ерић (80), те Видосава Тришић (46) и Невенка Ђукановић (46). Убијени су и немоћни Његослав Ерић (81) и Ристо Поповић (72), као и Митар Николић (65), Мило Јокић (66), Бошко Ђукановић (61) и Новак Симић (60).

У том нападу заробљене су Радојка и Милосава Николић и одведене у затвор у Сребреницу, где их је, према наводима више сведока, испитивао Зулфо Турсуновић. Приликом испитивања, те жене су понижаване, малтретиране и мучене. Према истим изворима, у засеоку Оправдићи заробљен је Ратко Николић и спроведен у затвор у полицијску станицу Сребреница, где је мучен и малтретиран. У Кравици је заробљен Костадин Поповић и одведен у исти затвор, где је умро од повреда нанесених честим батинама. Слично је прошао и рањени припадник МУП-а РС Миломир Ђукић.

Убијана и етничко чишћење у Скланима

Након што су јединице ТО Сребреница етнички очистили готово сва српска села на подручју Братунца, Сребренице и поједина места око Зворника, Милића и Власенице, штаб којим је руководио Насер Орић одлучио се и на етничко чишћење српских села око Склана. У раним јутарњим часовима 16. јануара 1993. јединице ТО Сребренице су извршиле широк и систематичан напад на десетак слабо брањених села из више правца: нападом из правца Кушићи - Жабоквице руководио је лично Насер Орић, а из правца Костоломци - Ћосићи нападом је руководио Зулфо Турсуновић, док је напад на Калиманиће предводио Един Алић. Цивилно српско становништво, које су браниле слабо наоружане сеоске страже, нашло се у окружењу готово са свих страна. Једини излазни пут водио је према Србији преко моста на Дрини. Они који нису успели да пређу реку убијени су у селима, а неки су заробљени и одведени у логор - затвор у Сребреницу.

Чињеница која упућује на то да је напад Орићевих јединица био систематичан у циљу уништења Срба као етничке групе на простору Склана, јесте и дејствовање снајпера и убиства српских цивила на мосту на Дрини, као и убијање цивила који су покушавали да се спасу пливајући преко реке. Један од снајпериста који се посебно "прославио" у убиствима цивила на мосту био је, према исказима већег броја сведока Орићев блиски сарадник Сафет Омеровић Миш. За свега неколико сати 16. јануара на мосту и по скланским селима убијено је 67 људи, од којих је већи број масакрирано. У документима уз извештај МУП-а РС приложена су 24 обдукциона записника које је потписао др Зоран Станковић са београдске ВМА, из којих се види да Орићеви војници нису имали милости ни према деци: хладнокрвно је убијен шестогодишњи дечак Александар Димитријевић из Склана, док је његов рођени брат једанаестогодишњи Радисав тешко рањен и од последица рањавања је преминуо. Међу жртвама се налази и 15 девојака, жена и старица: најмлађа је Митра Ристић (19) из Кушића, а најстарије су Радослава Ковачевић (78) из Стајића и Даринка Митровић (78) из Кушића. Убијено је и осам мушкараца старијих од шездесет година, међу којима је најстарији 78-годишњи Видосав Трифуновић из Склана, а најтеже је страдала скланска породица Ранкић у којој је убијено шест мушкараца: Новица (50), Драгомир (50), Миломир (46), Радиша (31),

Тадија (63) и Драгомир (53).

У том нападу већи број цивила су рањени док су бежали пред Орићевим и Турсуновићевим војницима преко Дрине. Међу тим рањеницима је и дванаесторо жена и деце, од којих су неки данас тешки инвалиди. Орићеви војници заробљене цивиле су остављали у животу само ако су им били потребни за размену, у супротном суђено им је по кратком поступку. Тако су 23. јануара на брду Јовик изнад села Калабаче код Шековића пронађена тела супружника Милоша (60) и Видосаве (64) Гајић, који су одведени живи из Калабача током напада ТО Церска на то место, 27. новембра 1992. Обдукцијом је утврђено да је Милош убијен тако што му је испаљен метак у главу, док је Видосава задављена марамом.

Страдање у логорима и затворима

Од самог почетка оружаних сукоба 1992. године па до јула 1993. године, на подручју које су контролисали припадници ТО Сребреница под командом Насера Орића и Хакије Мехољића у неколико затвора-логора држани су ухапшени и заробљени српски цивили и војници. Кроз те објекте након хапшења или заробљавања прошло је на стотине људи, већина је преживела неки од видова психо-физичке тортуре, али су неки касније преминули од последица, док су неки остали инвалиди. Неколико десетина их је страдало у самим логорима. Подсећања ради Насер Орић проглашен је одговорним за убиства шест заточеника у логорима-затворима у Сребреници, иако постоје докази да је само у тим објектима смртно страдало најмање десет особа услед мучења и нечовечног поступања: Љубица Гагић, Драган Илић, Јаков Ђокић, Бранко Секулић, Драгољуб Кукић, Милисав - Мићо Миловановић, Костадин - Којо Поповић, Миломир Ђукић, Богдан Живановић и Стојан Крсмановић. Орић је, међутим, само једна од одговорних особа за убиства и нечовечно поступање у тим и другим случајевима у логорима под контролом ТО Сребреница. Навешћемо само неке од најупечатљивијих примера, укључујући и нека убиства у затворима за које је Орић већ осуђен у Хагу и за које ће, судећи према сведочењима преживелих заточеника, морати да одговара још најмање неколико особа, међу којима су најистакнутије Зулфо Турсуновић и Хакија Мехољић.

Прво масовно заточење Срба догодило се почетком маја у селу Чумавићи. Међу 34 становника који су држани у изолацији око месец дана била су и деца у доби од три до 13 година и више старих и изнемоглих лица. Они су, по личној наредби Насера Орића, предали ловачко оружје које су имали, али ни то их није спасло од малтретирања које је уследило. Да би застрашили мештане, Орићеви саборци нису презали ни од претњи

убиством деце. Тако је, према сведочењима мештана Орићев саборац Хајро Бешић изводио из строја трогодишњу Љиљану Вујадиновић и, стављајући јој нож под грло, претио њеном оцу Радомиру да ће заклати девојчицу. Сам Радомир је и физички мучен, а од последица нечовечног третмана преминуо је убрзо након размене.

Остали су имали више среће јер су били потребни Орићу и Мустафићу за размену, па су премештени у зграду „Пилићарник“ у Горњим Поточарима, преуређену у логор. Према сведочењима двојице заточеника, једног дана испред логора доведен је Божидар Ковачић (53), учитељ родом из братуначког села Тегари: "Испред логора Ковачић је био испитиван и тучен, а затим је уведен у једну од просторија у 'Пилићарнику' одакле су се ускоро зачули његови јауци. Након тога јауци су утихнули", испричао је један од заточеника. Тада или нешто касније Божидар Ковачић је убијен, а његово тело до данас није пронађено. Има озбиљних назнака да је и у тај „нестанак“ упућен Насер Орић. "Док сам боравио у затвору у Сребреници Насер Орић је једном приликом дошао и упитао ме да ли знам Божидара Ковачића, учитеља из Факовића, а онда ми рекао да се Божидар обесио о кваку врата затвора у Сребреници", сведочио је Славољуб Жикић (57), један од заточеника. Жикић је и сам у више наврата тешко претучен, а био је сведок и тортуре над још неколико заточеника. Међу онима који су га мучили и тукли, Жикић је препознао и Сабахудина Омеровића, који је данас запослен у Јединици ДГС-а БиХ у Сребреници.

Ништа боље нису прошли ни заточеници у згради Основног суда у Сребреници. Након што је десет мештана села Међа заробљено приликом напада на то село, најпре су их затворили у једну кућу у муслиманском селу Гребен. Месец дана касније Неџад Бектић одводи у Сребреницу заточенике Даницу, Милеву, Анђу, Љубицу, Петра и Цвијетина Гагића, те још четири мушкарца. Сви они били су заједно затворени више од два месеца у истој просторији величине два и по са два метра, без основних хигијенских услова. "У просторији није било лежаја, па смо спавали на поду без покривача. Подвргнути смо били физичком злостављању и нехуманим поступцима стражара, односно других лица уз помоћ стражара. У просторију је долазио лично и Насер Орић и Зулфо Турсуновић, а један од стражара био је Нурија Ћозић. Турсуновић је у логору физички злостављао и тукао Велимира Симеуновића, старца од 71 године, као и Петра и Цвијетина Гагића. Љубицу Гагић је једном приликом ухватио за косу и њеном главом ударао у зид затворске просторије, услед чега је задобила повреде на глави које су крвариле. Након физичког злостављања у логору Љубица је извршила самоубиство, тако што је из своје торбе извадила есенцију и попила. Наступиле су тешке телесне повреде у организму, по њеном лицу и по грудима, па смо ми остали заточеници од стражара тражили да јој се укаже лекарска помоћ. Али, никаква помоћ није дата, услед чега је Љубица Гагић наочиглед свих присутних преминула у нашој просторији. Сутрадан су дошли стражари и рекли да по наредби команде носе Љубичино тело да га сахране на Градском гробљу у Сребреници", описао је током истраге стравичне догађаје један од заточеника.

Силована и батинана

У зони непосредне одговорности ТО Церска у месту Роваши основан је импровизовани логор. Била је то, према опису преживелих заточеника, обична штала од бетонских блокова прилагођена за затварање људи. У логору је од последица батинања умро Душан Честић (55) из села Корјен код Шековића. У штали су били још заточени Радо Пејић (46) из Гобеља код Власенице, Бранко Секулић (25) из Дубочког код Милића који је заробљен као рањеник, те Јаков Ђокић (20) из Калабача код Шековића, као и малолетни Драган Илић (17) из Вукшића код Милића и тридесетшестогодишња А.О. из околине Зворника.

Та жена је већ прошла пакао логора који су држали припадници муслиманске ТО Бајрићи у истоименом селу код Зворника. Реч је, заправо о подруму једне приватне куће која се налазила недалеко од команде ТО Бајрићи. А.О. је ту била заточена од 18. септембра до 4. октобра 1992., а за то време била је силована више пута, чак и упркос томе што је команди ТО Бајрићи било познато да је у трећем месецу трудноће. За силовање ове Српкиње директно се сумњичи Адем Костјеревац из зворничког села Јошаница, који данас има 45 година и стално је настањен у једном граду у САД. Услед силовања, А.О. је имала побачај а приликом њега није јој пружена медицинска помоћ, иако је имала јако крварење. Крварење је зауставила тек уз помоћ неких крпа које јој је донела једна мештанка муслиманка. Њу је у логору често испитивао Џевад Демировић звани Гумени. За време једног испитивања Демировић је ударао њеном главом о дрвено коље због чега је задобила више повреда у пределу главе. Са том женом у логору једно време био је заточен и Ненад Лукић (30) из села Рашево: "Доведен је са рукама завезаним жицом, у цивилном оделу и без обуће на ногама, након што су га заробили припадници ТО Церска. У том затвору провео је два дана а онда су га три војника ТО Церска са упереним пушкама извели и у непосредној близини тукли. Слушала сам његове јауке све док нису утихнули негде око поноћи. Питала сам стражара шта је било са Ненадом Лукићем, а стражар је одговорио да је он завршио и при том почео да повраћа вероватно од призора који је видео", сведочила је А.О.

Крај њеним мукама није се називао ни када је 10. октобра пребачена у логор у Ровашима. Према сведочењима преживелих заточеника, ту жену је један од стражара једном приликом ошамарио и ударио ногом у стомак услед чега је изгубила свест. "Сви заточеници су свакодневно тучени, а највише је тучен рањени Бранко Секулић, и од стражара и од других припадника муслиманске националности која су могла без проблема ући у логор. Стражар Вејиз (Мује) Бјелић касно ноћу више пута је изводио А.О. и силовао је, пријетећи јој да то не сме никоме рећи иначе ће бити ликвидирана",

сведочио је један од заточеника у Ровашима. Дана 26.1.1993. из тог логора заменик команданта оружаних снага ТО Сребреница Зулфо Турсуновић преузео је петоро заточеника и са својим војницима лично их спровео у затвор-логор у згради полицијске станице Сребреница, а потом у зграду бивше ТО Сребреница иза зграде Основног суда. У наведеном логору било је још заточеника који нису имали ништа боље услове него што су постојали у Ровашима. Напротив. Према њиховом сведочењу од последица тортуре у логору у Сребреници умрли су заточеници који су ту доведени из Роваша: Јаков Ђокић, Бранко Секулић и малолетни Драган Илић. До размене у марту 1993. године преживели су само Радо Пејић и А.О.

У импровизованим логорима у Сребреници нестао је и Миломир Ђукић (21), полицајац који је рањен и заробљен у нападу Орићевих јединица на Кравицу на Божић. Према више сведочанстава, Ђукић је прво лечен у болници у Сребреници, а затим је затворен у један од логора али му се убрзо изгубио сваки траг. Штавише, током 1993. породица тог младића ступила је у контакт радио-везом са Насером Орићем тражећи размену, али, упркос Орићевој потврди да је Миломир Ђукић заробљен, до размене никада није дошло. Његови сапатници у сребреничким затворима уверени су да је младић одведен из логора и убијен.

На истим местима биле су заточене и заробљене жене и мушкарци са подручја Скелана. Стана Митровић (17) из Кушића, Миленија Митровић (43) из Жабоквица, Илија Ивановић (31) из Костоломаца и Милија Обрадовић (61) преживели су психичку и физичку тортuru. Старац Богдан Живановић (63) из Скелана умро је у логору од последица батињања, а његово тело до данас није пронађено. Ништа боље није прошао ни 66-годишњи Стојан Крсмановић из Реповца код Братунца. Тај несрећни човек оштећеног слуха крајем јула 1993. буквално је залутао на подручје под контролом ТО Сребреница. Чим је Стојан заробљен одмах је и претучен а потом пребачен у сребреничку болницу. Међутим, само два дана касније, тачније 27. јула у три часа изјутра убијен је хицем из пиштоља док је лежао у болничком кревету. Према исказима сведока, за то убиство директно се сумњичи припадник ТО Сребреница Емир Халиловић.

Перспективе истраге

Судећи по досадашњем току истраге за ратне злочине над Србима на подручју регије Бинач, до краја ове године у Окружном тужилаштву у Бијељини могле би бити подигнуте једна или две оптужнице против припадника муслиманских војно-полицијских снага у Сребреници. Према незваничним сазнањима "Новог Репортера", први међу

Пише: Слободан Дурмановић
среда, 18 октобар 2006 11:17

кандидатима за оптужење је Зулфо Турсуновић, заменик команданта Штаба оружаних снага у Сребреници Насера Орића. Следећи на листи кандидата за оптужење су Хакија Мехољић, Сафет Омеровић Миш и Неџад Бектић, а иза њих следи дуги низ њихових командира и војника од којих су само неки поменути у овом серијалу "НР". Да ли ће доћи до оптужења Насера Орића и пред органима у БиХ, за сада је тешко говорити. То ће, пре свега, зависити од способности и спремности домаћих тужилаца да се ухвате у коштац са "сакатом" хашком оптужницом против Орића.

(Овај текст објављен је у форми мини-фељтона у четири дела у баналучком недељнику „Нови Репортер“ од 27. септембра до 18. октобра 2006. године)